

PAMOKOS, VEIKLOS PLANAS

I PAMOKOS TEMA: *SIMONAS KONARSKIS - LAISVĖS ŠAUKLYS*

KLASĖ: 7

IŠ BENDRŲJŲ PROGRAMŲ:

UGDOMOS MOKINIŲ KOMPETENCIJOS

Bendrosios:

komunikavimo – nagrinės informaciją, bendradarbiaus tarpusavyje, keisis informacija;
pažinimo – praplės žinias apie gyvenamąją vietovę, S. Konarskio asmenybę.

Dalykinės:

- komunikavimas gimtąja kalba - ugdomas gebėjimas nagrinėti eilėraščių ir atlikti teksto suvokimo užduotis;
- orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje - ugdomas gebėjimas nagrinėti ir apmąstyti XIX a. įvykius Lietuvoje, priešinimąsi carinei Rusijai, S. Konarskio vaidmenį šiuose įvykiuose.

VIETA

S. Konarskio gatvė ir S. Konarskio žūties vieta
Muitinės gatvėje.

TRUKMĖ

Pamoka (45 – 60 min.)

NAMŲ DARBAI

Perskaityti A, B šaltinius ir palyginti kaip už laisvę siūlė kovoti S. Konarskis (1808-1839) ir J. Basanavičiaus (1851-1927). Kuo jų siūlomos idėjos panašios ir kuo išsiskiria? (Mokinio darbo lapas, 4 priedas, 4 užduotis)

MOKYMOSI UŽDAVINIAI

1. Remdamiesi S. Konarskio gyvenimo faktų pristatymu ir mokytojo pateiktu informacijos šaltiniu, išskirs 3-6 kovotojo už laisvę asmenybės savybes.
2. Perskaitytą ištrauką iš mokslinio straipsnio, užrašys 2-4 teiginius apie S. Konarskio politines pažiūras.
3. Perskaitytą M. Karčiausko eilėraščių „Konarskiui“ atliks teksto suvokimo užduotis.
4. Aplankys S. Konarskio žūties vietą, giliau susipažins su Vilniaus miesto istorija, pažins gyvenamąją aplinką.
5. Apibūdins 1830-1831 m. sukilimo siekius, rezultatus ir reikšmę. Palygins kokius kelius laisvei pasiekti siūlė S. Konarskis ir kokius (XIX a. pabaigoje) J. Basanavičius.

ŠALTINIAI (MOKYTOJUI)

1. M. Karčiausko eilėraščių „Konarskiui“ (pateikiama 3 priede);
2. G. Iešmanto drama „Konarskis“;
3. Straipsnis: Libertas Klimka. Simonas Konarskis - kovotojas už abiejų tautų laisvę (pateikiama 2 priede). Šaltinis:
<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-03-06-libertas-klimka-simonas-konarskis-kovotojas-uz-abieju-tautu-laisve/96767> (žiūrėta 2017-12-15)

INTEGRACIJA:

Vidinė (nurodomos temos)

Istorija

- S. Konarskio vaidmuo XIX a. pirmosios pusės įvykiuose.
- 1831 m. sukilimas Lietuvoje.
- Tolimesnė kova už laisvę.

Tarpdalykinė (nurodomos temos kituose dalykuose)

Lietuvių kalba ir literatūra

Eilėraščių analizė.

Teksto suvokimo užduotys.

MOKYMOŠI VEIKLOS

1. Prieš dvi savaites mokinių grupėms paskiriami ilgalaikiai namų darbai. Užduotys:
 - a) pasidomėti S. Konarskio asmenybe, savo gyvenamąja vietoje, joje esančiais istorijos objektais.
 - b) Surinkti informaciją apie 1830-1831 m. sukilimą, jo priežastis, rezultatus, reikšmę.
 - c) Pasiruošti pristatyti informaciją klasės draugams.
2. Pamokos pradžioje - trumpa įžanga, mokytojas pristato XIX a. kontekstą. Mokiniai pristato namų darbus. (~10-15 min.).
3. Skaitant S. Konarskio gyvenimo aprašymą (Dalomoji medžiaga, 1 priedas), mokinio darbo lape (Mokinio darbo lapas, 4 priedas, 1 užduotis) užrašyti 3-5 S. Konarskio asmenybės savybes, jas aptarti klasėje.
4. Skaitant L. Klimkos straipsnio ištrauką (2 priedas) apibūdinti S. Konarskio politines pažiūras (Mokinio darbo lapas 4 priedas, 2 užduotis).
5. Teksto suvokimo užduotys. Mokiniai perskaito M. Karčiausko eilėrašį „Konarskiui“ (3 priedas) ir atlieka teksto suvokimo užduotį (Mokinio darbo lapas, 4 priedas, 3 užduotis).
6. Ekskursijos prie paminklo S. Konarskiui Muitinės gatvėje organizavimas.

Vykdydami projektą „Muziejus mokyklos erdvėse“ pamokos medžiagą perduosime klasės auklėtojams, kurie, ją panaudodami galės vesti temines klasės valandėles, organizuoti išvyką po S. Konarskio gatvę ir į S. Konarskio žūties vietą Muitinės gatvėje.

REFLEKSIJA, ĮSIVERTINIMAS

1. Apibendrinimas- aptariama, kaip sekėsi, kas įsimintiniausia, kas buvo sudėtingiausia.
2. Peržiūrėti ir aptariami įrašai užduočių lapuose.
3. Diskusija klausimu: kodėl Simoną Konarskį vadiname laisvės šaukliu?

MEDŽIAGĄ PARENGĖ

Angelė Mičiūnienė, lietuvių kalbos mokytoja metodininkė, Vilniaus Jono Basanavičiaus progimnazija;
Dana Tomkutė, istorijos mokytoja metodininkė, Vilniaus jono Basanavičiaus progimnazija.

SIMONO KONARSKIO GYVENIMO KELIAS

SIMONAS KONARSKIS gimė 1808 metų kovo 5 d. Dapkiškių dvare prie Mirosłavo ir Simno. Jo tėvas Jurgis Steponas Konarskis buvo kariškis. Motina Paulina Višnevskė. S. Konarskis krikštytas Seirijų kalvinų bažnyčioje. Tėvai jį auklėję 1794 metų sukilimo metais. Mokėsi Simno pradinėje mokykloje. Vėliau mokėsi Lomžos karo mokykloje. Visi jo giminės vyrai buvo karininkai. Ypač jis mėgęs istoriją, geografiją, puiliai išmokęs prancūzų ir vokiečių kalbas. Jis laisvai kalbėjo ir anglų, rusų kalbomis. 1831 metais tapo kapitonu, padėjo Lietuvos sukilėliams. Sukilimo metu dalyvavo generolo Chlapovskio žygyje padėti Lietuvos sukilėliams. Kovėsi prieš caro kariuomenę Belovežo girioje. Vedė sukilėlių būrį kovon Panerių kalnuose prie Vilniaus. Kautynės Paneriuose sukilėliai pralaimėjo, teko trauktis į Lietuvos gilumą. Panerių kautynėse buvo pastebėti Konarskio kariniai gebėjimai, jam suteiktas kapitono laipsnis ir teisė vadovauti batalionui. S. Konarskio vadovaujami būriai kovėsi prie Panevėžio ir Šiaulių. Sukilimui pralaimint S. Konarskis kirto Prūsijos sieną netoli Klaipėdos. Po pralaimėjimo S. Konarskis labai krintosi. Visgi po dvejonų jis apsisprendė emigruoti į Prancūziją ir tęsti kovą už laisvę ir tautų išsivadavimą. Kova už laisvę jam tapo svarbiausiu tikslu. Emigracijoje jis užsidirbdavo grodamas fleita, taisydamas laikrodžius, nevengė atsitiktinių darbų. 1833 m. įsitraukė į emigrantų politinę veiklą. Tais pačiais metais dalyvavo žygyje į Lietuvą. Paskirtas Marijampolės ir Kalvarijos apygardų karo viršininku. Jam labai buvo patraukli luomų lygybės idėja, jis kovojo už baudžios panaikinimą. Jis rašė: „Mintis turi paremti ginklą. Iki paimant ginklą į rankas reikia žinoti, dėl ko tai daroma”. S. Konarskis keliavo po Prancūziją, Angliją, Šveicariją, Belgiją. 1835 m. grįžo į Lietuvą ir slapta kūrė demokratines draugijas. Per 2 metus jis subūrė apie 3000 žmonių, pasiryžusių kovoti su carizmu. Jis buvo puikus oratorius. Taip jis rengė naują sukilimą prieš caro valdžią. Kaip tariamai sunkus ligonis S. Konarskis nuo caro žandarų pasislėpė ligoninėje Vilniuje. S. Konarskio draugai ligoninės personalui paaiškino, kad sunkus ligonis mirė. Tariamasis numirėlis buvo įdėtas į karstą ir išgabentas. Jį suėmė 1838 metų gegužės 27 dieną prie Rukainių netoli Vilniaus. Devynis mėnesius tęsėsi tardymas, kankinimai, akistatos. Jį sukaustė grandinėmis, mušė lazdomis, žaizdas degino. Simonas Konarskis visą kaltę prisiėmė sau ir buvo nuteistas mirti. Iš kalėjimo rašyti jo laišškai plito nuorašais.

Nuosprendį sušaudyti buvo nutarta įvykdyti Vilniaus priemiestyje Pohuliankoje (dabar Naujamiestis). Su S. Konarskiu atėjo atsisveikinti minios vilniečių. Egzekuciją įvykdžius kūnas buvo įmestas į čia pat paruoštą duobę. Kapo vieta buvo sutrypta ir sulyginta, nes prie duobės laukė kareiviai su žirgais, kurie užtrypė duobės vietą.

Po kiek laiko slapta naktį sušaudytojo kūnas buvo atkastas ir perlaidotas Vilniuje ant Tauro kalno buvusiose evangelikų liuteronų ir reformatų kapinėse. Sovietmečiu toje vietoje iškilo Santuokų rūmai ir Profsąjungų rūmai. S. Konarskio palaikų likimas nežinomas. Motina buvo ištremta į Sibirą, o dvaras perduotas carinės armijos generolui. S. Konarskio žūties vietą žymi evangelikų reformatų bendruomenės dėka 1924m. pastatytas paminklas (autorius -prof. J. Klosas). Paminklo viršuje buvo pavaizduotas didžiulis erelis, draskantis auką. Antrojo pasaulinio karo metu paminklas sunyko, dabar jo liekanos yra Vilniuje Muitinės gatvėje.

Kalėjimo administracija leido S. Konarskiui pareikšti paskutinį norą. S. Konarskispaprašė leisti parašyti laiškus motinai, sužadėtinei ir smuiku sugroti paties sukurtą „Atsisveikinimo mazurką”. Žandarų korpuso viršininkas vėliau paliudijo, kad prieš sušaudymą S. Konarskis neparodė nė mažiausios baimės ar gailės už savo veiklą. S. Konarskis savo dienoraštyje rašė: „Neapkenčiu visų lenkų aristokratų įpročių ir papročių. Tik liaudyje galima rasti tikrų kovotojų už laimę ir laisvę”. Caro kareiviai jį sušaudė 1839 metų vasario 27 d. Sušaudymo vietoje ir pastatytas paminklas. Taip pagerbtas atminimas lenkų didvyrio, kovojusio ir už Lietuvos laisvę sunkiais carinės priespaudos laikais. Etnologas L. Klimka vadina jį Laisvės šaukliu ir liepsningu patriotu.

Šaltiniai : Vikipedija, L. Klimka- Simonas Konarskis- kovotojas už abiejų tautų laisvę, 2013-03-06

<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-03-06-libertas-klimka-simonas-konarskis-kovotojas-uz-abieju-tautu-laisve/96767>

SIMONAS KONARSKIS – KOVOTOJAS UŽ ABIEJŲ TAUTŲ LAISVĘ

Kovo 5-oji diena – liepsningo patrioto, 1831-ųjų metų sukilėlio Simono Konarskio gimimo diena. Dažnai einu Muitinės gatvė į savąjį Lietuvos edukologijos universiteto Istorijos fakultetą. Pakeliui matau atminimo akmenį, pažymintį tą vietą, kur 1839 m. vasario 27 d. S. Konarskiui buvo viešai įvykdyta mirties bausmė sušaudant. Žinia, už meilę Tėvynei, kuri jam buvo svarbesnė ir didingesnė už gyvybę... Sutinku čia mokinukus iš jo vardo gimnazijos, kartu su mokytojais ateinančius pavasarį pasodinti gėlelių, o rudenį nurinkti aplinkinių medžių pribertų lapų. Tik dilgteli širdin, kodėl paminklas iki šiol tebestovi nuniokotas, sovietmečiu netekęs sparnus išskleidusio erelio? Juk S. Konarskis – tikras erelis kovose už Lietuvos laisvę... Ar miestiečiams taip jau nebesvarbi istorinė atmintis? O kur kiti šio tautos didvyrio neilgo gyvenimo ir kovos atminimo ženklai?

S. Konarskis gimė 1808 m. kovo 17 d. netoli Simno esančiame Dapkiškių dvarelyje. Evangelikų reformatų bažnyčios Seirijų parapijos knygoje įrašyti keturi jo vardai: Simonas, Konstantas, Juzefas, Ignacas. Pradžios mokyklą jis lankė Simne, po to įstojo į Lomžos karo mokyklą, nes visi jo giminės vyrai būdavo karininkais. 1825 m. S. Konarskis savanoriu įstojo į Lenkijos karalystės I-ąjį šaulių pėstininkų pulką. 1830 m. pabaigoje Lenkijoje prasidėjus sukilimui, jo pulkas kartu su visa karalystės kariuomene perėjo į sukilėlių pusę. Netrukus sukilimas persimetė į Lietuvą, o S. Konarskio pulkas generolo D. A. Chlapovskio korpuso sudėtyje persikėlė per Nemuną padėti Lietuvos sukilėliams. Jie žygiavo užimti Vilniaus, tačiau pralaimėjo atkaklioje Panerių kautynėse. Vėliau jaunas karininkas kovojo mūšiuose prie Panevėžio ir Šiaulių, buvo pakeltas kapitonu ir apdovanotas kryžiumi už narsą. Nuslopinus sukilimą, S. Konarskis emigravo į Prancūziją, ten aktyviai dalyvavo italų, lenkų tautinio išsivadavimo sąjūdžiuose. Prancūzijoje su kitais įkūrė 1830–1831 m. Lenkijos ir Lietuvos sukilimo dalyvių „Jaunosios Lenkijos“ organizaciją. Jos tikslas buvo atkurti Abiejų Tautų valstybę – demokratinę respubliką 1772 m. sienomis. Su Janu Činskiu S. Konarskis leido dvisavaitinį laikraštį „Polnoc“ („Šiaurė“), kuriame skleidė visų Europos tautų kovotojų už laisvę solidarumo idėjas, ragino kovoti dėl pilietinių teisių. Jam buvo artimos poeto Adomo Mickevičiaus idėjos apie visų žmonių lygybę ir priešinimąsi despotams ne tik per sukilimus, bet ir kasdieninėje veikloje. Vilniaus universiteto profesoriaus J. Lelevelio paragintas, ryžosi grįžti į Tėvynę kaip radikalų emisaras. 1835 m. gruodžio mėn. S. Konarskis slapta perėjo Rusijos sieną. Gyveno nelegaliai, megzdamas ryšius su Vilniaus, Dorpato slaptomis organizacijomis, Kijevo universiteto studentais, netgi revoliucingai nusiteikusiais rusų karininkais. Siekė įkurti ir sustiprinti patriotinę „Lenkų tautos sandraugą“. Simono būta labai patrauklios asmenybės: jis nuostabiai grojo fleita, gražiai dainavo, rašė eiles, turėjo oratoriaus gabumų.

Simono Konarskio portretas (Autorius nežinomas, 1839). Iliustracija Muzeum Wojska Polskiego

Vilniuje S. Konarskis lankėsi ne kartą. 1838 m. čia jis įsigijo šriftą ruošiamai steigti spaustuvei atokiame Gudijos vienkiemyje. Pajutęs, kad jau yra susektas, paspruko labai neįprastu būdu: buvo studentų medikų paguldytas į karstą ir išvežtas už miesto. Bet birželio 8 d. netoli Rūkainių, Ašmenos trakto Kryžkelio pašto stotyje buvo atpažintas, išduotas ir žandarų suimtas. Įkalintas Vilniaus bazilijonų vienuolyne, toje pat celėje, kurioje prieš 15 metų buvo uždarytas Adomas Mickevičius. Sukaustytas grandinėmis, kairę ranką prie dešinės kojos, S. Konarskis buvo tardomas labai žiauriai – mušamas lazdomis, žaizdos deginamos ištirpdyta smalka. Buvo siekiama sužinoti visus jo ryšius su patriotiškai nusiteikusiaisiais žmonėmis. S. Konarskis neišdavė nieko, kaltinimus siekiu atkurti Abiejų Tautų respubliką prisiimdamas tik sau. Kovos draugai mėgino jį išvaduoti, rengė jo pabėgimą, tačiau mirties nuosprendis jau buvo paskelbtas. Paskutinis pasmerktojo noras – pagroti fleita... Minia vilniečių 1839-ųjų vasario 27 d. susirinko į bausmės vietą už miesto vartų- Baltųjų stulpų – atsisveikinti su S. Konarskiu ne kaip su valstybiniu nusikaltėliu, o kaip su tautos didvyriu. Rusų karininkas, turėjęs vadovauti egzekucijai, neišlaikė, apsimetė sergąs. S. Konarskiui buvo leista pačiam užsirišti akis. Po 12 šūvių moterys, pripuolusios prie nužudytojo, sumirkė jo kraujyje savo nosinaites. Iš sargybos buvo išpirktos kalinio grandinės, kad nukalti iš jų žiedai primintų laisvės kainą... S. Konarskio kūnas buvo įmestas į ten pat iškastą duobę, o vieta sulyginta su žeme, prajojus kazokų būriui. Didvyrišką S. Konarskio mirtį tauta suvokė kaip įpareigojimą tęsti laisvės kovą. Iš kalėjimo jo rašyti laišškai plito nuorašais...

Po kiek laiko naktį S. Konarskio kūnas buvo iškastas ir perlaidotas Evangelikų liuteronų ir reformatų kapinėse ant Tauro kalno. Tai liudija užrašyti bendražygių prisiminimai. Senosios kapinės buvo sunaikintos sovietmečiu, statant Santuokų rūmus. Ar nereikėtų nors ant išlikusios Niškovskių koplytėlės surašyti čia palaidotų žymių vilniečių vardus? O seniai sunykusio Kryžkelio pašto vietą pažymėti atminimo stogastulpiu, kalbančiu apie išdavystės gėdą... S. Konarskio žūties vietoje minėtas paminklas pastatytas 1924 m. reformatų bažnyčios Vilniaus Sinodo rūpesčiu. Bazilijonų vienuolynas su Konrado cele – čia kalintų Adomo Mickevičiaus ir Simono Konarskio atminimu – šiandien virtęs viešbučiu. S. Konarskio gimtinė Dapkiškių dvarelis – kaimo turizmo sodyba. Stebėtina, kad toks prasmingas laisvės šauklio S. Konarskio gyvenimas netapo kūrybiniu įkvėpimu mūsų rašytojams, scenaristams, dailininkams... Šaltinis: L. Klimka- Simonas Koarskis- kovotojas už abiejų tautų laisvę, 2013-03-06

<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-03-06-libertas-klimka-simonas-konarskis-kovotojas-uz-abieju-tautu-laisve/96767>

Mykolo Karčiausko eilėraštis Konarskiui

Jau gabena šnipai iš Paryžiaus
Tavo atvaizdą. Šviečiančiuos rūmuos
Plaukis šilkas kaip upėmis ižas.
Pats žydėjimas ir pats žiaurumas.

Pagulianka lyg gimusi maištui.
Tiek žmonių niekada neregėjo.
Senas laikrodžių meistras kvaišta:
Kaip varpai paryčiais suskambėjo...

Išrikiuotos kokardos žandarų.
Azijietiškos akys, grimasos.
Spiegia damos. Konarskj jau varo.
Paskutinis pasmerkto maršas.

Nei tau Lenkijos, nei Lietuvos tau...
Išmatuotas takelis į kalną...
Sunkiai srūvantį prakaitą šluosto
Lyg žegnonei iškeltas jo delnas.

Klykia paukščiai išgąsdinti šūvių.
Kvepia parako dūmai lyg duona.
Žemė priima, Simonai buvęs,
Tavo širdį kaip skaisčią aguoną.

1 UŽDUOTIS

Skaitydami pasakojimą apie Simono Konarskio gyvenimo kelią, užpildykite lentelę.

SIMONO KONARSKIO GYVENIMO KELIAS. 1 lentelė

Asmenybės savybės, gyvenimo faktai

2 UŽDUOTIS

3. Kokios buvo politinės S. Konarskio pažiūros, siekiai? Perskaitykite L. Klimkos straipsnio ištrauką, užsirašykite, ko siekė S. Konarskis, kokiais būdais kovoti už laisvę jis siūlė.

3 UŽDUOTIS

Teksto suvokimo užduotys M. Karčiausko eilėraščiui „Konarskiui“.

3.1. Koks S. Konarskio gyvenimo laikotarpis vaizduojamas eilėraštyje?

Kokios 3 vaizdų detalės tai patvirtina?

3.2. „Pagulianka lyg gimusi maištui” - pakomentuok, ko bijojo žandarai baudmės vykdymo metu?

3.3. Eilėraštyje minimas varpų skambėjimas. Kaip suprantate varpo simbolį šiame kontekste?

3.4. Poetas kuria lengvai įsivaizduojamą tapybišką bausmės vykdymo vaizdą. Kokios to vaizdo ryškiausios detalės ?

3.5. Poetas sugebėjo atkurti ne tik regimus vaizdus, bet ir tos baisios egzekucijos garsus. Kokie jie ?

3.6. Kaip suprantate dvi paskutines eilėraščio eilutes ?

4 UŽDUOTIS

1. Perskaitykite A, B šaltinius ir palyginkite, kokius kelius laisvei pasiekti siūlė S. Konarskis (1808-1839) ir J. Basanavičius (1851-1927).

S. Konarskis : _____

J. Basanavičius : _____

2. Ar S. Konarskio ir J. Basanavičiaus siūlomos idėjos laisvei pasiekti panašios ar išsiskiria? Kuo jos panašios ir kuo išsiskiria?

Panašios: _____

Išsiskiria: _____

Iš L. Klimkos straipsnio „S. Konarskis- kovotojas už abiejų tautų laisvę“

„1830 m. pabaigoje Lenkijoje prasidėjus sukilimui, jo pulkas kartu su visa karalystės kariuomene perėjo į sukilėlių pusę. Netrukus sukilimas persimetė į Lietuvą, o S. Konarskio pulkas generolo D. A. Chlapovskio korpuso sudėtyje persikėlė per Nemuną padėti Lietuvos sukilėliams. Jie žygiavo užimti Vilniaus, tačiau pralaimėjo atkaklioje Panerių kautynėse.

Vėliau jaunasis karininkas kovojo mūšiuose prie Panevėžio ir Šiaulių, buvo pakeltas kapitonu ir apdovanotas kryžiumi už narsą. Nuslopinus sukilimą, S. Konarskis emigravo į Prancūziją, ten aktyviai dalyvavo italų, lenkų tautinio išsivadavimo sąjūdžiuose. Prancūzijoje su kitais įkūrė 1830–1831 m. Lenkijos ir Lietuvos sukilimo dalyvių „Jaunosios Lenkijos“ organizaciją. Jos tikslas buvo atkurti Abiejų Tautų valstybę – demokratinę respubliką 1772 m. sienomis.“

Iš Lietuvos Respublikos seimo interneto svetainės

Jonas Basanavičius Lietuvos istorijoje pramintas „tautos patriarchu“, numatęs jos ateitį ir kelius Nepriklausomybei pasiekti. Jo gyvenimo kredo gali atspindėti citata: „nepriklausomos savarankiškos Lietuvos geisti mes turime teisę“, nes lietuvių tauta turi tvirtus istorinius pagrindus, gali ir turi būti laisva. Pirmuosius laisvės vilties spindulius J. Basanavičius pradėjo skleisti dar užsienyje (Bulgarijoje, Austrijos imperijoje), kur likimo nublokštas išgyveno dvidešimt penkerius metus. Daugelis jo mokslo darbų ir tyrinėjimų skatino tautinę savimonę, žadino tėvynės meilę. J. Basanavičius aukštino Lietuvos praeitį, domėjosi lietuvių kalbos ištakomis, rinko lietuvių tautosaką. Keldamas tautos vienybės idėją, skatino žmones sutelkti jėgas prieš engėją. Subūręs apie save bendraminčių, 1883 m. pradėjo leisti „Aušrą“ (kurios svarbiausias tikslas ir buvo ugdyti tautiškumą). Šio laikraščio pirmojo numerio pratarmėje rašė: „*Juk ir mes esame tokie pat žmonės kaip ir mūsų kaimynai ir norime visomis teisėmis, priklausančiomis visai žmonijai, lygiai su mūsų kaimynais naudotis*“.

Savo pažiūras apie valstybės ir asmens santykius, valstybės paskirtį J. Basanavičius plačiai dėstė grįžęs į Lietuvą. Jis aktyviai dalyvavo visuomeninėje–politinėje veikloje, siekiant Lietuvos tautinio ir socialinio išsivadavimo. Pirmąjį pasaulinį karą ir pokarį J. Basanavičius praleido Vilniuje, rinkdamas medžiagą apie vokiečių okupacinį laikotarpį. 1917 m. pirmininkavo Lietuvių konferencijai, buvo išrinktas Lietuvos Tarybos nariu. Jam pirmininkaujant Lietuvos Taryba 1918 m. vasario 16 d. paskelbė Lietuvos Nepriklausomybės Aktą.